

Lyrical-romantic poetry of German romantics tried to cover inner world of the personality in full. A lot of principles of early romantic German aesthetics have played their positive role for the future development of romanticism not only in Germany but far beyond its boundaries.

On the contrary to the majority of the German poets and writers of the XVIIIth century, F.G.Klopstock, as G.Gegel said: «first felt in his time the particular self dignity of the singer». The main Klopstock's creativity remained and will remain always poetry, which he considered to be the highest value in life.

#### Literature:

1. Беркій О. В. Stabat Mater в аспекті жанрово-стильової динаміки : дис. на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 / О. В. Беркій. – Львів, 2006. – 254 с.
2. Габай Ю. Романтический миф о художнике и проблемы психологии музыкального романтизма / Ю. Габай // Проблемы музыкального романтизма. – Л., 1980. – С. 5–22.
3. Габитова Р. М. Философия немецкого романтизма : Ф. Шлегель, Новалис / Р. М. Габитова. – М. : Наука, 1978. – 288 с.
4. Паламарчук К. М. Творчість Ф. Г. Клопштока і духовна музика Австрії і Німеччини другої половини XVIII – початку XIX століть / К. М. Паламарчук // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – К., 2011. – Вип. 27. – С. 292–300.
5. Pfeiffer J. Dichtkunst und Kirchenlied. Über das geistliche Lied im Zeitalter / Johannes Pfeiffer. – Hamburg : Wittig, 1961. – 204 s.

УДК 82.09

**Н. І. Романишин,**

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

### ПРОБЛЕМА АКТУАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

*Стаття висвітлює наявні в сучасному мовознавстві точки зору на проблему відображення національної ідентичності у художньому дискурсі. У роботі наведено розуміння інформаційного, концептуального та вербального простору художнього тексту як синергії суб'єктивно-авторської, індивідуальної та колективної національної картин світу*

**Ключові слова:** художній дискурс, національна ідентичність, національна та художня картини світу

*Статья отображает существующие в современной лингвистике взгляды на проблему актуализации национальной идентичности в художественном дискурсе. В работе представлено понимание информационного, концептуального и вербального пространства художественного текста как синергии субъективно-авторской, индивидуальной и коллективной картин мира.*

**Ключевые слова:** художественный дискурс, национальная идентичность, национальная и художественная картины мира.

*The article focuses on the existing in modern linguistics views concerning the problem of national identity actualization in the literary discourse. The article represents the understanding of the informational, conceptual and verbal space of the literary text as a synergy of author's subjective, individual and national picture of the world.*

**Key words:** literary discourse, national identity, national and artistic pictures of the world.

Національна ідентичність як теоретична побудова, спроектована на світ національного буття, об'єктивує себе у найрізноманітніших проявах матеріального, культурного, духовного, психічного життя народу: від предметів побуту і способів приготування їжі до національних варіантів релігійного почуття та настанов наукового пізнання світу. Універсальний інструмент розпредмечування кодів національної ідентичності, проникнення в сутність безмежного розмаїття її форм запропонував болгарський філософ, мистецтвознавець, культуролог Георгій Гачев як ідею Космо-Психо-Логосу [7]. Космо-Психо-Логос – ключ до сприйняття національних культур як органічного явища, зумовленого трьома чинниками: Космос – навколишній матеріальний та природний світ, у який занурений народ, який він освоєно й перетворює відповідно до власних потреб, Психо – склад його душі, національний характер, ментальність та Логос – його розум й мова. Ця лаконічна і емка формула задає мережу наукових координат теоретичних і емпіричних підходів до опису й моделювання досліджуваного явища з позицій етнології, культурології, мистецтвознавства, психології, лінгвістики. Національне буття є основою існування суспільства, проявляючись у духовному та матеріальному вимірах з точки зору господарства, цінностей, культури, мови. Саме національна мова та символізм поєднують виражальні та пізнавальні виміри та пов'язані з широким колом національних прагнень та почувань [21, с. 8]. Тому серед наук, що досліджують проблеми нації та національної ідентичності лінгвістиці належить достойне місце в осягненні мовних та лінгвокультурних матриць національної ідентичності, бо мова як знаряддя комунікації та пізнання є системою, органічно пов'язаною з антропологічними чинниками, історією та соціальним контекстом. Таким чином, у визначеній трьохкомпонентній формулі «Логос» як синергетична одиниця, яка відображає особливості свідомості, мови та функціонально-стилістичні аспекти текстів національної культури [13, с. 10], як єдність мови, розуму та творчості, забезпечує входження у світ різноманітних форм проявів національної свідомості на когнітивному, мовному та дискурсивному рівнях.

Елементи етнокультурної детермінованості, національної маркованості, які експліцитно чи імпліцитно здатні виражати етнокультурну специфіку пронизують всю мовну систему. Відтворення національної мовної картини світу відбувається шляхом розкриття її концептуальних основ [23] та з перспективи дослідження тексту, зокрема художнього як втілення художньої картини світу, художнього тексту як елемента культури і породження культурної парадигми. Такий дослідницький підхід покоїться на герменевтичному трактуванні культури, в якому культура мислиться як сукупність текстів, а точніше механізм, що створює сукупність текстів, які акумулювали в собі енергію культурної свідомості нації [4; 24]

Більшість дослідників, що звертались до проблеми відображення національної ідентичності у художній картині [2; 4; 10; 11; 14; 15; 20] одностайно доводять, що будь-який художній твір не лише відображає авторське світобачення, але й «завжди співвіднесений з виробленою колективним суб'єктом системою національно зумовлених художніх конвенцій, які втілені в загальній мовній художній картині світу та слугують базою художньої комунікації» [2, с. 8].

Зв'язок між багатством культурного змісту тексту та національною ідентичністю складний і багатограний. Як мовний знак текст підпорядкований законам природної мови, яка, пов'язана з культурою народу, вибудовує відповідну ма-

трицю буття і разом з тим накладає на текст лексичні та граматичні обмеження. «Літературний твір, з яких би форм мовлення він не складався, – пише В.В.Виноградов. – поміщений в контекст «загальної» письмової чи усної мови. Система цієї мови в її різних стилях і жанрах входить в структуру літературного твору як його предметно-смысловий фон, як сфера його мовленнєвої організації» [6, с. 82]. Мова, як будівельний матеріал тексту, як ментальна субстанція, конденсат багатомовної колективної творчо-пізнавальної активності, є «особливим матеріалом, визначеним соціальною активністю ще до того, як до нього доторкнулась рука художника [12, с. 206]. Природна мова, її дух і характер, її звукова, семантична та етнопсихологічна іпостасі визначають особливості і характер вторинних моделюючих систем, серед яких особливе місце належить мистецтву слова. Тому словесне мистецтво найбільш наочно репрезентує національний характер культури [1, с. 210]. У структурі літературного твору потенційно містяться символи всієї мовної культури епохи [6, с. 68].

Текст породжується в певному культурному середовищі і відображає його основні риси, і в цьому сенсі культурний та історичний контекст відзеркалений у тексті різними своїми гранями [5]. Наголошуючи на ролі історичної детермінованості, Р.Барт пише про тісний зв'язок історичного контексту та особливостей «літературної форми» як про «рух певного функціонального фронту, який втягує події, ситуації та ідеї в потік історичного, визначаючи не стільки наслідки, скільки кордони зробленого вибору. Історія постає перед письменником з пропозицією вибору між кількома мовними моралями; вона спонукає його означити літературу, виходячи з наявних можливостей, над якими він не має влади [22, с. 47].

Виконуючи функцію колективної культурної пам'яті, текст сам стає культурним мікрокосмом. Художній текст здатен сам перетворитися в контекст, продукуючи тим самим відповідні коди національної ідентичності. Розуміючи національне в культурі і літературі як надособистісну силу, бажання особистостей спільно творити текстуальне тіло власної культури, С. Андрусів наголошує, що осмислення тієї чи іншої епохи – це її семіотизація, означування, творення тексту про неї. «Основне завдання такого семіотичного механізму – визначити чіткі межі осмислюваного континууму, розділити його на верх/низ, хороше/погане, його субтексти (коди), бо текст – така дискурсивна форма, що одночасно утворює «верхню» межу лінгвістичного аналізу і «нижню» межу семіотики культури [1, с. 83].

Звертаючись до проблематики текстової актуалізації різноманітних аспектів національної ідентичності дослідники також пропонують трактувати національну саморефлексію як дискурсивну практику в самому широкому смислі – від художньої літератури до історичних та політичних творів. Розкриваючи феномен національної ідентичності та визначаючи його детермінанти, науковці звертаються до аналізу наративних практик, доводячи, таким чином, виключну ідентифікаційну роль національної метаоповіді завдяки тому, що «вона є носієм світоглядно-культурного коду» [19, с. 8]. У науковому просторі також міцно укорінилося розуміння нації як нарації або нації як поширення інформації про саму себе. Поль Рікер одним із перших серед учених-постструктуралістів запровадив у науковий обіг поняття наративної тотожності [16, с. 73]. Наративну ідентичність він розуміє як таку, що здійснюється в часі, тобто як історію, що саморозвивається. Для пояснення змісту ідентичності автор використовує термін «життєва історія». І стверджує, що опосередкованою ланкою у його розкритті є оповідний дискурс. Наратив трактується як універсальна епістемологічна форма: «світ доступний людині тільки у вигляді історій, розповідей про нього» [1, с. 42]. Відтак, і окремого індивіда, і окрему колективну спільноту можна мислити як соціально сконструйовану і лінгвістично закріплену за «певною мовою-світом у вигляді літературної розповіді про себе» [там же]. У працях прихильників теорії наративної ідентичності суть національного метанаративу усвідомлюється як літературна оповідь, наративна ідентичність сприймається як методологія дослідження націєтворчих наративів як особливої системи знаків, у яких закодований зміст у формі символів культури [9; 14]. У рамках даного підходу національна ідентичність тлумачиться як аналітичний концепт, що визначає напрямок розгортання націоналістичної нарації – «означає відтворення і реінтерпретацію набору цінностей, символів, спогадів, міфів і традицій, що складають духовний набуток нації, який їх відрізняє від інших, а також забезпечує процес ідентифікації індивідів із цим спадком... та з культурними елементами, що входять до його складу» [18, с. 85].

Як справедливо зазначає Е. Сміт, «нема такої фіксованої стадії – не те що миті, – коли можна було б напевне вказати на виникнення справжнього націоналізму» [21, с. 92]. У дослідженні виникнення національних уявлень, мови, міфів та символів за джерела правлять саме тексти культури у широкому розумінні та зокрема дискурси, які можна означити як націєтворчі. І таке текстотворення як промовляння про себе для світу є головною запорукою існування національної культури. Автори цих текстів пропагують ідеї національного характеру, національного генія, окреслюють зміст концепту «нація» та «національна ідентичність». Цей націєтворчий наратив постачав концепти, моделі, мову, символізм для народно культурної мобілізації етносів і «правив за дзеркало, в якому вони могли побачити свої власні прагнення... в тому дзеркалі вони могли прочитати про себе як про унікальну спільноту з особливим генієм й самобутньою культурою» [21, с. 98]. Відповідно, актуалізацію національно культурної самосвідомості, національну ідентичність можна трактувати як національну метаоповідь, національний наратив. Такий підхід до розуміння нації став популярним після виходу в світ книги «Nation and Narration», редактором якої був Г. Бгабга. Останній описує націю як «систему культурних означень», «текстуальні стратегії, метафоричні заміщення (displacements), підтексти і фігуративні стратегіми» «форму соціальної і текстуальної афіліації» [25, с. 8].

Художній текст як інформаційна цілісність містить в собі інформацію різного роду: змістово-фактуальну, змістово-концептуальну та змістово-підтекстову. Таким чином, полотно національної ідентичності зіткане з численних волокон інформаційного простору тексту, розміщуються на різних рівнях формування тексту: у його жанрово-стилістичних ознаках, тематиці та ідейно-художньому змісті, образах, у семантиці конкретних мовних форм, елементах культурно-естетичного універсуму, який містить всі наявні художні смисли та можливості їх інтерпретацій, в емоційно-оцінних складових, концептуальному просторі.

Аналіз великого числа теоретичних праць, виконаних у площині проблематики «національна ідентичність – художній дискурс», та які розглядають літературу певного періоду в цілості, як єдиний текст (систему), що складається з індивідуальних авторських текстів (підсистем), водночас виявляючи її парадигмальні ознаки як складової частини іншої цілості (надсистеми) – національної літератури, дозволяє впевнено констатувати що, будь-яка художня творчість завжди постає на національному ґрунті, має національний характер, а однією з найважливіших функцій художньої літератури є націєтворча. Інформаційний, концептуальний і вербальний простір художнього тексту є синергія суб'єктивно-авторської, індивідуальної та колективної, національної картин світу, що відображає «парадоксальний секрет художнього тексту: відображаючи дійсність, художник відкриває себе, і навпаки, виражаючи свої думки і почуття, він відображає світ і себе у світі» [3, с. 42], бо, як наголошував Ф. Шлегель, митці для суспільства є найвищим духовним органом, в якому зустрічаються один з одним життєві сили всього зовнішнього людства, і де внутрішнє людство проявляється насамперед [17, с. 35].

В унісон метафоричному означенню Г.Гачева – «поет – ехо народу» [7, с. 85, 155], Костомаров і Верещагин у своїй праці «Мова і культура» говорять про рецепцію художнього дискурсу як причетності і до персонального, неповторного

світу поета, і причетності до національної всезагальної культури [5, с. 217]. Таким чином, суспільна духовна вартість художнього твору стає своєрідним «магнітним полем» [7, с. 72], яке зумовлює сутнісний потік життя етнічних культур, виявляє доміанти етнічних та етичних ідеалів.

#### Література:

1. Андрусів С. М. Модус національної ідентичності: львівський текст 30-х років ХХ століття : [монографія] / Стефанія Миколаївна Андрусів. – Тернопіль: Джура, 2000. – 340 с.
2. Аюпова С. Б. Структурные особенности языковой художественной картины мира / С. Б. Аюпова // Гуманитарный вектор. Серия: Педагогика, психология. – № 4. – 2009. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/strukturnye-osobennosti-yazykovoy-hudozhestvennoy-kartiny-mira#ixzz3B1b92ER7>
3. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: учебник / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин – [2-е изд.] – М. : Флинта: Наука, 2004. – 496 с.
4. Бутакова Л. О. Авторское сознание в поэзии и прозе: когнитивное моделирование: [монография] / Л. О. Бутакова. – Барнаул, 2001. – 365 с.
5. Верещагин Е. М. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров: под редакцией и с послесловием академика Ю. С. Степанова. – М. : «Индрик», 2005. – 1040 с.
6. Виноградов В. В. О языке художественной прозы : Избр. тр. / В. В. Виноградов ; [послел. А. П. Чудакова ; коммент. Е. В. Душечкиной и др.]. – М. : Наука, 1980. – 360 с.
7. Гачев В. Д. Жизнь художественного сознания. Очерк по истории образа / В. Д. Гачев. – М. : Искусство, 1972. – 246 с.
8. Гачев Г. Национальные образы мира. Космо-Психо-Логос / Г. Д. Гачев. – М. : Издательская группа «Прогресс» – «Культура», 1995. – 480 с.
9. Дзядевич Т. М. Формування національної ідентичності в літературі слов'янського романтизму: на матеріалі творчості Адама Міцкевича, Олександра Пушкіна та Тараса Шевченка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «порівняльне літературознавство» / Т. М. Дзядевич. – Київ, 2004. – 17 с.
10. Кужільна Л. В. Національна модель світу в поезії шістдесятництва в українській літературі ХХ століття: [монографія] / Л. В. Кужільна – Кіровоград : Кіровоградський держ. пед у-т ім. Володимира Винниченка, 2002. – 326 с
11. Лебединцева Н. М. Українська поетична свідомість кінця ХХ століття: трансформація архетипу Великої Матері: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / Р. М. Лебединцева. – К., 2003. – 20 с.
12. Лотман Ю. М. Семантика культуры и понятие текста / Ю. М. Лотман // Статьи по семиотике и топологии культуры: Режим доступу : <http://yanko.lib.ru/books/cultur/lotman-selection.htm>.
13. Мех Н. Лингвокультурема Логос у науковій, релігійній та художній картинах світу: [монографія] / Н. О. Мех. – К. : НАН України, Інститут української мови, 2010. – 410 с.
14. Омельчук О. Р. Національна ідентичність літератури у трактуванні Євгена Маланюка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.06 «теорія літератури» / О. Р. Омельчук. – Петрова Л. О. Лингвокогнитивные основы художественной картины мира: [монография] / Л. О. Петрова. – Симферополь : ОАО «СГТ», 2006. – 286 с.
15. Петровская Е. В. Великая наратология (размышления о книге Поля Рикера «Время и рассказ») / Е. В. Петровская // Поля Рикер – философ диалога / Российская академия наук, И-т философии; Отв. Ред. И. И. Блауберг. – М. : ИФРАН 2008. – 146 с.
16. Поліщук О. П. Художнє мислення: естетика, культура, дискурс: [монографія] / О. П. Поліщук. – К. : Вид-во ПАРАПАН, 2007. – 208 с.
17. Пронкевич О. В. Проблеми національної ідентичності в іспанській літературі доби модернізму : автореф. дис. ... доктора. філол. наук : спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / Пронкевич Олександр Вікторович. – К., 2009. – 36 с.
18. Скринник М. А. Наративні практики української ідентичності: доба романтизму: [монографія] / Михайло Антонович Скринник. – Львів : Каменяр, 2007. – 367 с.
19. Слухай Н. В. Художній образ у дзеркалі міфу етносу: М. Лермонтов, Т. Шевченко (лінгвoseміотичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора. філол. наук: спец. 10.02.01 «українська мова» / Н. В. Слухай. – К., 1996. – 47 с.
20. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Ентоні Д. Сміт; пер. з англ. П. Тарашук. – К. : Основи, 1994. – 196 с.
21. Степанов Ю. С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца ХХ века: сб. статей. – М. : РГУ, 1995. – С. 35–73.
22. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М. : Академический проект, 2004. – 982 с.
23. Суворова П. Е. Конструирование культурных миров и языковая картина мира / П. Е. Суворова // Известия российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – № 78. – 2008. Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/konstruirovaniye-kulturnyh-mirov-i-yazykovaya-kartina-mira#ixzz3b1g3jcke>
24. Bhabha Homi K. Introduction: Narrating the Nation / Homi K. Bhabha // Bhabha Homi K. (ed.). Nation and Narration. – London and New York : Routledge, 1990. – P. 1–8.

УДК 82.09

**О. А. Росстальна,**

*Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів*

### ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ В ОПОВІДАННІ Т. ГАРДІ «ГЕРЦОГИНЯ ГЕМПТОНШИРСЬКА»

*У статті проаналізована проблематика оповідання Т. Гарді «Герцогиня Гемптонширська» у контексті творчості письменника та образної системи твору.*

**Ключові слова:** оповідання, жіночі образи, збірка, символ, «повернення на батьківщину».

*В статті проаналізована проблематика розповіді Т. Гарді «Герцогиня Гемптонширська» в контексті творчості письменника та образної системи твору.*

**Ключевые слова:** рассказ, женские образы, сборник, символ, «возвращение на родину».

*Hardy's short story «The Duchess of Hamptonsire» is been analyzed in the context of writer's creative works and character system of the story. Hardy's female characters are created with contrasting to male characters, the important role of symbols, literary and folk reminiscences. The main heroin supplements the gallery of Hardy's female characters from the collection «The Group of Noble Danes» with the help of theme and problem unity.*

**Key words:** short story, female characters, collection, symbol, «the return to the native».